

Mindetale

over

H e r r

ANDREAS PETER Greve af BERNSTORFF,

Ridder af Elefanten, Statsminister, Geheimeraad, Minister
for de udenlandske Sager, Præsident i det Tydske
Cancellie og i Videnskabernes Selskab
i Kiöbenhavn,

holden

i Videnskabernes Selskab

den 3 November 1797,

og efter dets Befaling

udgivet

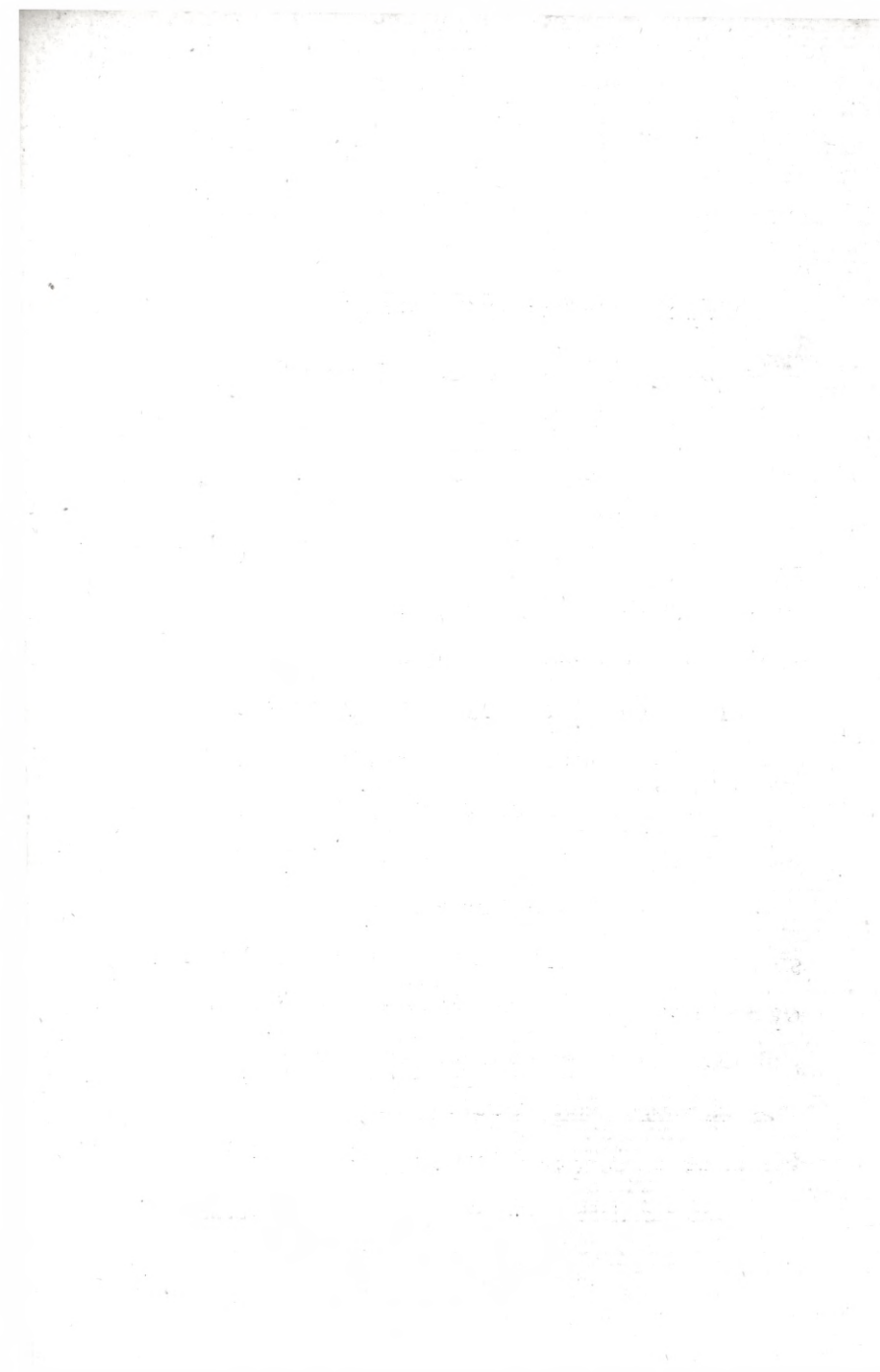
af

dets Sekreter

Peter Christian Abildgaard.

Kiöbenhavn.

Trykt hos Hofbogtrykkerne N. Möller og Sön.

Ædle Fædrelandets Mænd!

Lærdoms og Kundskabs Venner!

Vor elskede *Bernstorff*, vort Selskabs Præsident, er ikke mere iblant os!

Da vi for faa Maaneder siden vare samlede her, formodede ingen, at det var den sidste Gang han skulde pryde vore Forsamlinger, og at et saa kort Mellemrum af Tid skulde beröve vort Selskab sin ædle Talsmand, beröve Dannemark og Verden dette sieldne Exempel af Aands Storhed, af Forstands Evner, skierpede ved Lærdom og udbredte Kundskaber, forenede med den strængeste Dyd, med

standhaftigt og urokkeligt Mod; men tillige, O! sieldne Forbindelse! med det blideste, det ömmeste Hierte.

Et uopretteligt Tab bör man stræbe at glemme; det skal derfor ikke være min Hensigt, at udtrykke vort Savn og oprive det endnu smertende Saar. Men, den sande store Mands Minde bör være uforglemmeligt; det kan ikke ofte nok igienkaldes, ikke ofte nok med Taknemmelighed erindres, ikke ofte nok fremstilles, som lærerigt, som opmuntrende Exempel.

Med dyb Fölelse af min Uformuenhed maac jeg beklage, at da jeg af dette oplyste Selskab modtog det mig overdragne Embede, betænkte jeg ikke, at jeg derved ogsaa paadrog mig den Pligt, at være dets Ordförer, saa ofte det besluttede ved Mindetaler at hædre Erindringen.

af dets velfortiente Præsidenter. Allermindst tænkte jeg at opleve den ublide Skiebne, som i Dag byder mig at opfylde denne Pligt; mig, som Naturen ikke tildeelte Veltalenheds Gave, og hvis ringe Kundskaber henhøre til en ganske anden Skole, end den, i hvilken man bör være dannet, for at kunne prøve med Indsigt en *Bernstorffs* Fortienester, og for at kunne fremstille dem paa en Maade, denne skiønne, herlige Gienstand værdig.

Dog denne ædle Statsstyrers Værd er saa almindeligen erkjendt og hans Fortienester saa mange, at den mindst oplyste Medborger vil være i Stand til at angive flere end een gyldig Grund for den almindelige Sorg over hans Tab.

Maatte jeg ikkun have Evne nok til at udtegne nogle faa iblant de væsentligste og vigtigste Træk af denne Ædles Liv med

træffende og sande Farver; jeg siger, blot nogle faa af disse Træk; thi Gienstanden er for stor i sit Omfang til at kunne overskues inden de snevre Grændser, som nærværende Sted og Tid, men især min egen meget indskrænkede Synskreds bestemmer.

Det, Mennesket skal vorde som Mand og Borger i Staten, er Virkningen af dets medfødte naturlige Anlæg i Forbindelse med Opdragelsen. Vor første Barndoms og Ungdoms Alder er Grundvolden til den Bygning, som siden opføres derpaa. Denne Periode indeholder det Stof, af hvilket vore Evner i Fremtiden udvikles. Derfor have gode Historiskrivere ikke uden gyldig Aarsag meget omhyggeligen søgt at indhente Oplysning

om udmærkede og beröimte Mænds Födsel, Barndom og Dannelse, og ladet disse magtpaaliggende Efterretninger gaae foran i Fortællingen af Mændenes Livs Tildragelser.

I saadan Henseende bliver og denne første Periode af vor *Bernstorffs* Liv af Vigtighed for os; Men beklageligt er det, at vi endnu kun have ufuldstændige Beretninger derom. Alligevel bör jeg ikke frygte, at dette oplyste Selskab vil finde det unyttigt, at anvende nogle Öieblik, paa at overskue de faa Underretninger vi have om hans Dannelse og moralske Værd i den tidlige Ungdom, förend vi betragte Manden og Statsstyreren. I vore Betragtninger over Manden paa den efterfølgende större og glimrende Bane, vil bestandig sees at fremskinne den herlige Moralitet,

som saa meget udmærkede hans Minister-
Handlinger.

Andreas Peter Greve af *Bernstorff* var ikke dansk af Födsel*). Han blev föd paa en Tid, da det endnu var mörkt i Dannemark, og det var uden Tvivl et Held for vor *Bernstorff*, et Held for Staten, at han blev opdraget i et Land, hvor Leibnitzer, og Wolfer, og flere ved Lærdom og Skarpsindighed berömte Mænd havde antændt det klarere Lys, som noget sildigere, under 5te Friderichs Regiering, ogsaa begyndte at udbrede sig over vort Fædreland.

Dersom Adelskab ikke bestaaer i en arved Rettighed, ved hvilken en vis Deel

*) Han blev föd den 28 August 1735 paa hans Faders Gods Gartow i det Lyncborgske.

af Folket bestemmes til at være Magthavere, og den övrige Deel til slavisk Lydighed, ikke i det udelukkende Fortrin at beklæde Statens vigtigste Embeder, ikke i Undtagelse fra at bidrage til det Offer, som Statens Underhold kræver af dens Borgere; men allene i at beholde nogle Hædersmærker af Fædres Fortienester, ophöiede Stand og Anseelse, saa kan denne menneskelige Indretning have meget velgiörende Fölger.

At den ofte er bleven misbrugt, groveligen misbrugt, hvo vilde nægte dette? Men hvilken iblant al den Overflödighed af Velgierninger, som det evig-gode Forsyn selv har tildeelt Mennesket paa Jorden, der ikke ved Uforstand har maattet friste denne Skiebne? Langt mere maae vi altsaa vente, at vore egne skröbelige Opfindelser og Indretninger ere

den samme underkastede. Det være som det vil, saa har Historien forsynet os med mange Exempler, blant hvilke det er nok at nævne af de Nyere, Naboerigets Oxenstierna og Frankerigs Sully, til Bevis paa, at adelig Byrd har, ligesom andre Lykens Gaver, havt velgiørende Virkninger for hele Nationers Held, naar denne Spire ved Forsynets Haand er bleven plantet i en Grund, hvor den kunde bære Frugter. Ogsaa dette Held for Dannemark modtog vor *Bernstorff* ved Födsel. Han nedstammede fra en anseelig og meget gammel adelig Baiersk Familie.

Vigtigere, end dette var det dog, at hans Fader, Friherre og Landraad *Andreas Gottlieb Bernstorff*, var selv en Mand af Kundskaber og eiede betydelige Godser, saa at han ikke alene ville, men tillige havde Formue til at anvende den

fornødne Bekostning paa at give Sönnen en meget fuldkommen Opdragelse.

Man har sagt, at vor *Bernstorffs* første Ungdomslærer var ikke heldigen valgt, fordi han behandlede den raske Yngling med for megen Strænghed. Jeg vil ikke tale den strænge og alvorlige Opdragelses Sag paa en Tid, da man forsøger hvad den mildere og spögende vil udrette. Imidlertid syntes det ikke, at vore udmærkede ældre Mænd, som næsten alle efter den Tids Tænkemaade og Sædvane ere blevne opdragne med Strænghed, have tabt derved, eller at de Yngere endnu have vundet noget mærkeligt Fortrin ved den lemfældigere Behandlingsmaade. Hvad savnede man hos *Bernstorff*, som kunde været vundet, naar han som Barn var bleven behandlet med mere Blødhed.

Neppe større Standhaftighed og Ro-
lighed, naar ublid Skiebne slog haarde
Slag, neppe større og mere vedholdende
Virksomhed i at overvinde Vanskelighe-
der og Farer, neppe mere Agtelse for
værdige Medmennesker eller mere Skaan-
somhed mod Svage.

Det Venskab og den Forbindelse,
som *Bernstorff* stedse siden vedligeholdt med
denne sin første Lærer, ligesom de gjøre
Discipelen megen Ære, saa retfærdiggjøre
de og for en stor Deel Læreren; thi *Bern-
storff* kunde ikke skrömte Venskab eller
Agtelse for nogen.

Let og behageligt maatte det og
være, at danne et af Naturen med saa
usædvanlige Evner og heldige Egenskaber
udrustet Barn. En ubegrændset Videlyst,
en magelös Hukommelse, dyb Skarpsin-
dighed og varm Fölelse for alt stort og

ædelt, gav tidligt Haab og grundet Formodning om, hvad Manden vilde blive.

I en Alder, da man nu almindeligen først begynder at give Börn Böger, da de sædvanligen endnu ikke giøre sig noget Begreb om Ting, som de ikke have seet, allermindst om Regieringer og Lande, og Folkeslag, og Krige, da de alene have Fölelse for det, som har umiddelbar Indflydelse paa deres eget physiske Væsen, allerede i det 6te Aar beskicftigede den da værende Krig dette unge Barn overmaade meget. Han læste Tidenderne derom med Begierlighed, og Friderich den 2dens kiekke Mod og Heltegierninger henrev ham ganske til Beundring og Glæde.

Derfor blev det mueligt, at han allerede i sit 15de Aar, forsynet med de fornödne forberedende Kundskaber, kunde ved Tydsklands berömteste Höiskoler

modtage den fuldkomnere Uddannelse, berige sig med de Kundskaber og udvikle de Talenter, som skulde have saa velgjørende Følger for Dannemark.

Men Begyndelsen blev gjort med det vigtigste, med det som skulde danne Mennesket, förend Borgeren blev dannet, med Hiertets og Villiens Forædling, uden hvilket alle andre erhvervede Dueligheder og Fuldkommenheder, Kundskaber og Talenter, ufeilbarligen blive misbrugte. Disse ere ikkun blotte Midler, de kunne anvendes til Gavn eller til Fordærvelse, og de give deres Besiddere ingen större moralsk Værd, uden for saavidt som de bidrage til at forædle Villien. Den sørgeligste Erfaring bekræfter dette.

De fortræffeligste Regler og moralske Forskrifter, de tydeligste og meest overtalende Forestillinger om Dydens Nöd-

vendighed for Menneskets Lyksalighed, for dets Siels Rolighed og Tilfredshed, formaae saare lidet i Ligning mod det, som Exemplet virker til at danne Villien. Moralens og Religionens Bud ere let og snart lærte; men Tilböielighed og Færdighed til at adlyde dem, erhverves allene ved Exempel og ved Övelse.

Ogsaa heri sørgede et velgiörende Forsyn for vor *Bernstorff*, som det havde bestemt til et vigtigt Redskab, ved hvilket der skulde udbredes Held over et heelt Folk.

Af en oplyst, klog, og med indtagende Veltalenhed begavet Mand*), som i sin Tid udmærkede sig ved alvorlig Hengivenhed for sand Christendom og fast Overbevisning om dens Ubedraglighed,

*) Superintendent Jacobi i Zelle.

fik *Bernstorff* en grundig og fuldstændig Undervisning i denne meest overtalende og meest roliggiørende af alle de Religio-
ner, Menneskene nogensinde have tillagt dette Navn.

De heldige Indtryk, som især en dydig, öm og ærværdig Moder ved sit Exempel tidligen havde indprentet i hans unge Siel, bleve herved og sildigere ved hans fortrolige Omgang med den fromme Gellert endnu mere udvidede og befæstede.

Saaledes forberedet som Menneske, begyndte *Bernstorff* at danne sig til Statsborger. Formodentligen opmuntret af Farbroderen, Dannemarks daværende *Bernstorff*, blev Statsvidenskaben i sit hele Omfang fornemmeligen hans kundskabelige Bêstræbelsers Maal. Achenwal, Meister, Pütter, berömte Navne, disse Mænd vare nu hans Lærere, Veiledere og Venner.

Mathematik og Naturkyndighed have begge alt for vigtig Indflydelse paa Menneskets Uddannelse og Forædling, at en Mand, som var i saa usædvanlig Grad stemt til Virksomhed, og som havde en lidenskabelig Begierlighed efter at vide alt nyttigt, ikke skulde have opofret en Deel af sin Tid paa disse. Det er ubekjendt, af hvilke Lærere han deri er bleven først veiledet; men de ualmindelige Kundskaber han i den sildigere Alder viste at besidde i disse Videnskabsfag, sætter det udenfor al Tvivl, at han i sin Ungdom dertil har været grundigen og heldigen anført.

Da *Bernstorff* var tilstrækkeligen udrustet med de Videnskaber, som Höiskolernes Lærere kunde meddele ham, stod det kun nu tilbage, at han ved Erfaring skulde stadfæste og udvide sine Kundskaber.

ber om Mennesket, sit Bekiendtskab med Verden, og sine Indsigter i Statsvidenskabene, ved at see og kiende forskiellige Lande og deres Bestyrelse.

Det er höist vigtigt for Statsmanden, og uden Tvivl aldeles nödvendigt for Bestyreren af et Lands Forhandlinger med fremmede Stater, som det staaer i Forbindelse med, at han har selv beskuet de vigtigste af disse Lande.

Al Beskrivelse over Verden og Mennesket, den være saa rigtig, klar og fuldstændig, som den efter sin Natur kan være, giver dog ikke det beskuelige Begreb. Det döde Bogstav yder hvad det kan, og den menneskelige Konst og Anstrængelse har bragt det til at yde overmaade meget; men at fremstille Tingene med den Klarhed og Sandhed som den levende Beskuelse, formaaer det ikke.

Der var en Tid, da det hos os var den höieste Anbefaling til det, man kaldte, at giöre Lykke, naar en ung Mand havde havt den tilfældige Fordeel, at have giort en Reise. Om han fra denne medbragte noget til at berige Massen af sunde Begreber og nyttige Kundskaber i Fædrelandet, var ikke Spörgsmaalet. Og desværre hiembragtes som oftest fremmed Daarlighed, fremmed Fordærvelse og Fædrelands Ringeagt, i Stedet for fremmed Oplysning, Kundskab og Fædrelands-Kierlighed. Denne Fordom ere vi nu komne ud over, og der kan ikke være Tvivl om, at jo de mange ypperlige hiemmedannede Mænd, som vort Lands beste Regieringer og alle Videnskabsfag hos os den Dag i Dag er, have at opvise, meget have bidraget til at udrydde denne Fordom. Disse have ofte beviist,

at de igiennem Skrifter have trængt ind til Kundskabskiernen, medens den Reises overfladige Beskuelse opholdt sig ved Skallen. Imidlertid er det unægteligt, at den umiddelbare Betragtning af Landene og den levende Omgang med flere Nationer, fortrinligen bidrage til at uddanne den unge Mand, som med behörige For kundskaber tiltræder denne (om jeg saa maae kalde den) praktiske Höiskole. En vel planlagt, en vel brugt Reise, kan ikke uretteligen ansees som den sidste Skole, i hvilken Opdragelsen fuldendes.

I denne Hensigt besøgte vor *Bernstorff* de vigtigste Europæiske Lande, Schweiz, Engeland, Frankerig og Italien.

Endnu bandt ham intet offentligt Baand til Dannemark, ingen Titel, intet Embede. Her var det altsaa vigtigt for hans Bestemmelse og for hans Hensigter,

at han havde den Lykke at nedstamme fra en bekiendt og hædret Familie, saa at ingen Fordom kunde hindre ham Adgangen til vigtige Personer.

Den store Mængde Reisende af alle Slags, som söge de almindeligen bereiste Landes beröimte og anseelige Mænd, gör det nödvendigt for disse, ikke uden Valg at aabne Adgangen for enhver som nærmer sig dem. Den, som ikke har et beröimt eller bekiendt Navn, at sende forud til sin Anbefaling, behöover Tid til at forskaffe sig Yndest og Fortrolighed, ved egne personlige Egenskaber.

Begge Dele havde *Bernstorff* til sin Fordeel, saa at Veien stod ham, uden Undtagelse, aaben til enhver Mand af Vigtighed.

Det er sagt, at et lykkeligt Ansigt er det beste Anbefalingsbrev. Og vist er

det, at *Bernstorffs* Aasyn bar umiskiendeligt Præg af Siels Adel. Denne Tækkelighed, denne attiske Urbanitæt, som han udbredte over alt, hvad han foretog sig; en vis Værdighed, som han saa heldigen vidste at forene med den fineste Levemaade og den venligste Nedladelse; og endeligen denne Aands Nærværelse, disse hastige fine Anmærkninger, som strax røbede, at det skiønne Udvortes ikke var beboet af en mindre ædel og mandig Siel. Alle disse Naturens Gaver, som saa umiskiendeligen vare paatrykte hans hele Væsen, belivede og forskiønnede hans Legems naturlige smukke Dannelse, endog i hans ældre Dage.

Hvor lærerig altsaa Reisen kunde være for en ung Mand af saa udmærkede Talenter og dette behagelige udvortes Væsen, er let at forestille sig.

En Mand, prydet med saa maenge Kundskaber, og saaledes forberedet til at fremtraede paa den offentlige Virksomheds-Bane, var uden Tviyl en betydelig Vinding for ethvert Land.

Det bliver altsaa een iblant Farbroderens mange Fortienester, at han drog denne aedle Yngling til Dannemark.

Man er uden Tviyl uskiönsom, naar man anseer det for et Offer som giöres Udlændingen, eller som et Bytte der tages fra Landets Indfödte, naar velopdragne og duelige Fremmede optages i Landets Skiöd, og betroes Statens Embeder; thi ogsaa her kan man sigé med Sandhed, at Hösten er stor, men Arbeiderne ere faa. Skulde det være mueligt, at have Overflödighed af duelige Mænd til Embeder i noget Land? Det muelige er, at feile i sit Valg, eller at bruge urigtigen

dem, som man endog lykkeligen har valgt.

Troer man dog, at den har giort sig velfortient af et Land, som beriger det med en ny nyttig Plante, et nyt fordeelig Redskab — en Plov — en Teen. — Og en duelig retskaffen Mand, det ædelste og ypperste, vi kiende af alt hvad Naturen har frembragt, skulde ikke være en større Vinding eller af høiere Værd, end en Plante eller en Plov?

At *Bernstorff* var en større Vinding for Dannemark, end Erobringen af en Provinds, derom er man nu vel enig.

Vor *Bernstorff* blev Dansk, og ligesom Farbroderen var selv bleven oplært ved en Statskyndig Gamaliels Födder, saa blev han igien en Gamaliel for *Andreas Peter*. Erindringen om hiin Dannemarks ældre *Bernstorffs* daadfulde gavnlige Liv,

vil stedse blive uudslettelig i enhver Dansk Mands taknemmelige Bryst, om han formaacr at skiönne, hvad Dannemark var för *Bernstorff*, og hvad det blev ved *Bernstorff*, under vor velvillende 5te Friderich, som ikke lod det være nok at ville være retfærdig, men som ogsaa deri nærmede sig Guddommens Exempel, at han søgte ved Blidhed og tillokkende Opmuntning at vinde Hierterne. Jeg taler om Friderichs skiønnere Dage.

Vor yngre *Bernstorff* arbeidede under denne hans anden Fader i flere Aar, gjorde sig bekiendt med Forretningernes Gang og Orden, og lærte nöie at kiende Dannemarks indvortes og udvortes Forfatning, inden han tiltraadde noget egentligt Embede.

I sit 31te Aars Alder blev han første Deputeret i General - Toldkamme-

ret*). I 4 Aar bestyrede han dette vigtige Embede med den Virksomhed og Klogskab, som stedse ledsagede alle hans Handlinger.

Her lærte han især praktisk at kien-
de Fædrenelandets Handels-Tilstand; en
Kundskab, hvis Besiddelse er höist vigtig
for Bestyreren af et Lands Forhand-
linger med fremmede Stater.

Det bör i övrigt ikke blive ubemær-
ket, som et Beviis paa, hvor meget vor
Bernstorff var ophöiet over sin Tidsalders
Tænkemaade, at ved at eftersee alle de
Anordninger, som under hans Bestyrelse
udgik fra General-Toldkammeret, meget
faa vare forbydende, den langt større

*) I Aaret 1760 blev han Deputeret i det Vestindiske og
Guineiske Rente- og General-Toldkammer, og 1766
Förste Deputeret i samme Collegium.

Deel tilladende, og det paa en Tid, da man endnu var vant til at ansee Forordning og Forbud for eensbetydende Ord.

Nu begyndte et Tidsrum i Danmark, af hvis Begivenheder enhver Fædrelandets Ven ønskede, at en Deel kunde udslettes af vore Aarbøger.

Den ældre *Bernstorff* forlod det af ham elskte Land, og saae det ikke mere.

At den yngre *Bernstorff* fulgte Farbroderen, var en nødvendig Følge af Tingenes Gang og Tidens Aand; en nødvendig Følge af disse to ædle Mænds fuldkomne Overeensstemmelse i de vigtigste Grundsætninger. Begge dydige og retskafne, begge oplyste og skarpsindige, begge elskværdige og blide, begge hinandens Fortrolige, maatte de, i lige Stilling, have lige Skiebne. Men *Andreas Peter*

Bernstorff blev herved ikke tabt for Dänemark.

Da dette Uveir forsvandt, i hvis Aarsager, Udfald og Følger han ingen Deel havde, blev han kaldet tilbage, for at indtage det første Sæde i Rentekammeret, og det følgende Aar gik han derfra over til den vigtige Embedspost, i hvilken han erhvervede sig Udödelighed.

Her var hans første offentlige Arbejde en Fredsgierning. Han fuldendte sin Farbroders begyndte, for Dänemark større, og efter mangfoldige overvundne Vanskeligheder, dog endnu ikke fuldførte Værk, ved et venskabeligt Mageskifte at ophæve den fordærvelige Deling af een Provinds under to uafhængige Regjeringer.

Dersom man ikke vil regne det for noget, at tilstoppe den Kilde, af hvilken saa mange og store Ulykker havde ud-

störmmet over Landet, saa vandt Danmark intet; og dersom man vil regne det for Vinding, at have en fristende Anledning mindre til at udbrede Ulyksalighed over Jorden, saa vandt det mægtige Rusland meget. Men hvo er den veltænkende og oplyste Borger i begge Stater, som ikke velsigner enhver sin Regent og deres troe Raadgivere for dette Forligelsens Værk, som for evig udryddede denne Tvedragts Sæd, og overskar Tvistens Æble imellem disse to Riger.

Nu kunde *Bernstorff* i en Række af Aar anvende sine Talenter paa fredelige Sysler. I Stilhed virkede han ved sindige og kloge Raad til Fædrenelandets indvortes Tarv, da Sagerne i vort udvortes Forhold til Fremmede gik deres ordentlige og rolige Gang, den han havde afcirklet for dem.

Europa hvilede i Fred, indtil den Funke tændtes i hiin Verdens Deel, hvis Opdagelse, ledsaget af utallige Menneskeslægten beskiemmende Handlinger, har foranlediget saa mange Ödelæggelser; den Funke, som, efter nogen Tid at have ulmet, sandsynligen har antændt den fortærende Ild, der udbröd paa den meest antændelige Punkt af Europa, og som i dette Öieblik raser over alle Jördklodens Dele.

Et Folk i hiint Norden havde opnaaet mandig Alder, og vilde afkaste Moderlandets Tvang. Det mäegtige Britannien, som kæmpede for sin Myndighed, var hverken retfærdig eller skaansom i Valget af Midlerne. Det misbrugte sin Magt paa Havet til at forstyrre endogsaa udeeltagende Staters fredelige Brug af na-

turlige, almeengieldende, og ved utvetydige Forbund hævdede Rettigheder.

Dannemarks Handel truedes med Undergang; men *Bernstorffs* fredelige Klogskabsaand fandt passende Raad, og Faren blev afvendt; dog ikke uden Tab for Dannemark; thi *Bernstorff* blev et Offer for sin Retsindighed og Billighed.

Han forlod Dannemark anden Gang med et rört Hierte, men med den Mandighed og Sinds-Rolighed, som altid ledsage den ubesmittede Dyd.

Bernstorff agtede intet for Dyd, som ikke kostede noget Offer. Jeg saae den Gang mange retskafne Mænd, som tilfulde kiendte Begivenhedernes Aarsager og skiulte Gang, fælde Vemods Taare over dette Uheld.

Vel savnede Dannemark sin *Bernstorff*, men disse trende Fraværelsesaar vare

ikke tabte; han ophörte ikke at være Dannemarks troe Mand, var ikke, og kunde ikke være uvirksom i denne sin Hviletid. Det er og uden Tvivl en ikke ubetydelig Vinding for den af Arbeide overvældede Embedsmand, at erholde nogen Tids Hvile, hvori han kan samle nye Kræfter; især er det meget lærerigt for den höie Stats-Embedsmand i det private Livs Stilhed og i nogen Frastand fra Skuepladsen at betragte det store Statslegeme og dets Bevægelser, han vil i denne Stilling öine meget, som han i dets Middelpunkt, omringet af Forretningers Tummel og af forlarvede Gienstande, ikke var i Stand til at bemærke.

Vi formaae ikke at skue ind i det velgiörende Forsyns skiulte Veie. Vi knurre ofte, og troe os ulykkelige, fordi en useet Magt nöder os, at betræde dem.

Men under Vandringen, som vi kummerfulde begyndte, see vi omsider Roser opspire under de Fied, vi gruede for, og ved Banens Ende, naar vi skue tilbage, erkiende vi, at hvad vi ansaae for uoverstigeligt, har igiennem en let Omvei ført til et Maal, som vi neppe i vore høieste Ønsker turde tænkt os mueligt at opnaae. Saaledes kunne vi ogsaa nu af Følgerne udlede, at *Bernstorffs* Bortgang, over hvilken vi da sørgede, som over et af de smerteligste Tab, Landet kunde friste, var dog ikke Uheld; men havde en velgiørende Virkning for Dannemark.

Vor klarseende og opmærksomme Tronfølger havde tidligen paaskiönnet *Bernstorffs* store Værd. Da han begyndte sin offentlige Virksomheds-Banc, og ønskede at have omkring sig Mænd og Raadgivere, som han kiendte og kunde

skienke sin fulde Tillid, formaaede han sin Kongelige Fader, til at kalde den ædle *Bernstorff* tilbage. Han kom, og blev med henrykkende Glæde modtaget af Fyrsten og Folket.

En ny Tingenes Orden begyndte nu i Dannemark. En Plan, bygget paa rigtige Grundsætninger, blev lagt for Stats-huusholdings-Væsenet, og den er bleven fulgt uafvigeligen indtil denne Dag. Den for Landets Fred og Sikkerhed saa vigtige Forsvars - Stand blev nu rigtigheden ordnet, og givet nyt Liv og ny Virksomhed; Lovene bleve forbedrede og fik deres uindskrænkede milde Herredømme; intet vilkaarligt Magtsprog forvirrede Begrebene om Ret og Uret, eller svækkede den almindelige Sikkerhed; alt dette blev kronet med en ikke mindre veldædig Gierning, det store Verk, at forstørre

Dannemark inden dets egne Grændser, ved at omdanne den talrigste Klasse af Landets Indbyggere fra trældende Tienerne til lykkelige og frie arbeidsomme Borgere.

Tronfølgeren fattede det store Forsæt, at ville alle disse Ting; klogeligen valgte han sig oplyste og erfarne Raadgivere, og disse bidroge troligen til at udføre det.

At vor *Bernstorff* medvirkede kraftigen i alle disse Foretagender, uagtet de ikke henhørte til hans særdeles Fag, er af hans værdige Medarbejdere taknemmeligen erkiendt. Til denne samme Følelse opfordres hver Landets Ven, ved at læse Kongens Bud om denne herlige Sag; thi paa Lovgivningen derom sees *Bernstorffs* Navn. Det var hans Kald og Pligt, at overskue det Hele. Statslegemet har det

tilfælles med enhver anden konstigen sammensat Maskine, at Hiulene maae gribe i hverandre for at frembringe den ordentlige Bevægelse. Medvirkede *Bernstorff* med Nidkierhed til alle disse indvortes Forbedringer, saa kan det langt mindre paatvivles, at han og ærligen ville dem, han maatte ville dem, ikke alene, som god og oplyst Borger; men i Særdeleshed som den, det höie Embede var betroet, at være Statens Ordfører og Megler i dens Forhandlinger med fremmede Magter. De vare nödvendige, naar det skulde blive ham mueligt, at arbeide med Held i dette hans vigtige Kald. Hans utrættelige Bestræbelser, at befæste Dannemarks Selvstændighed og Uafhængighed, at forstörre dets Anseelse og Vægt i Europa, vilde blevet i en langt mindre Grad heldige, naar den indyortes Forfatning havde væ-

ret svag og vaklende. Det er nu en gang saa, efter den endnu temmeligen raa Naturtilstand, hvori Staterne desværre leve med hverandre, at det eeneste tilstrækkelige Middel, til at giøre endog en retfærdig Paastand mod fremmede Magter med Eftertryk giældende, er at have sin egen indvortes Forfatning i den mueligst beste Tilstand, saa det vides, at Kræfterne ere der, for at kunne tilbagedrive Indgreb og hævde Rettigheder.

Snart indtraf Begivenheder, som uden disse lykkelige Forberedelser kunde have paadraget Dannemark uberegnelige Ulykker, og som selv en *Bernstorffs* Viisdom ikke skulde have formaaet at afvende.

Naboerigets oplyste, kloge, men ærgerrige og urolige, dog alt for ulykkelige Monark, paanødte sit kicke og strid-

kare Folk en fordærvelig Krig med det mægtigste Rige i Norden, med hvilket Dannemark stod i det nöieste Forbund, og som det var pligtig at understøtte med en ikke ubetydelig Magt. Her var paa den ene Side Faren af en Krigs altid uvisse Udfald og altid visse Offer; paa den anden Side, den Ydmygelse ikke at turde blive sine Löfter og Forpligtelser troe.

Med en Tanke tilbage til *Bernstorffs* moralske Karakter, som han i ingen Stilling fornægtede, kan det ikke være tvivlsomt, hvad han maatte raade, og hvad en ærekiær og retfærdig Regent vilde vælge. Dannemark gav da Verden det sieldne Exempel af en Stat, som holdt Troe og Love, imod den synderlige, men overalt gieldende Maxime, som man har kaldet egen Interesse.

Fædrelandets ædle Krigere droge til Striid, som ordholdende Mænd, der opfyldte den indgaaede Pagt. I et værdigere Erinde kunde Tronfølgeren ikke ledsage dem. Ydmygelsen blev saaledes undgaaet, og Fædrelandet havde ydet det Offer, som det skyldte sine Forbund og sin Ære. Nu ledede *Bernstorffs* sindige Standhaftighed og dybe Klogskab Tingenes meget vanskelige og forviklede Gang saaledes, at videre Fare blev afvendt. Som Fredens Engel stod han imellem Nationerne. Blodsudgydelsen standsedes, og det dragne Sværd sank tilbage i Skeden.

Dog, en ny, og større, og farligere Begivenhed forestod, som skulde ikke alene sætte *Bernstorffs* Talenter, men til lige hans Dyd paa den strængeste Prøve.

Den fortærende Ild frembrød, som har udbredet sine Ödelæggelser over den

skiønneste halve Deel af Europa, og som udstrækker farlige og truende Flammer rundt omkring sig i uhyre Afstand.

Det ulykkelige Land, som blev dens første Offer, ansaaes af Europa's Mægtige som et Vrag, hvis sönderbrudte Levninger man vilde dele. For sildig erfarede man, at det var en brændende Klippe, hvis gloende Strömme rev alting med sig i deres voldsomme Fart. I Stedet for klogeligen at lægge Dæmninger mod disse, aabnede man alle Veie for at nærme sig til det, og gav Ilden ny og stærkere Næring.

O! afskyelige Laster! Stolthed og Egennytte! hvi holde I endnu Menneskeslægten i Eders Vold. Eders Værk er det, at Mennesket søger Fordeel i Medmenneskets Ödelæggelse, at Stater ville berige sig ved Staters Undergang.

Ogsaa Dannemark blev, ved alle optænkelige, deels tillokkende, deels truende Forestillinger om Nödvendigheden af at medvirke til fælles Sikkerhed, om den fælles Pligt, at frelse en from og godmodig Konge, indbuden at deeltage i dette uheldige Foretagende, hvis Følger vi endnu ikke kunne beregne.

Uden Tvivl vare disse Forestillinger den Gang meget fristende. En *Bernstorff*, som havde Afskye for alle voldsomme Midler; en *Bernstorff*, hvis Erfaring og Statskundskab havde fuldkommeligen overbeviist ham om, at et Lands Lyksalighed var ikke bunden til denne eller hiin Regeringsform; en *Bernstorff*, hvis ömme Medlidenheds-Fölelser opvaktes ved langt mindre rörende Anledninger, end denne, han skulde ikke være höist tilböielig til at frelse en ulykkelig Monark, hvis hele

Brøde var, at han ikke havde Kraft nok, til at rette de af hans letsindige For-gængere anstiftete Forstyrrelser, og som faldt, fordi han var for god (man har været saa grusom ogsaa at kalde dette Svaghed) for god til at kunne forsætliggen opofre noget Menneske for sin egen Frelse. En *Bernstorff*, som selv Adelsmand og vant til at have Agtelse for denne i sin Oprindelse ærværdige og ved saa mange Aarhundredes Ælde hæydede Orden, og som, i det mindste den Gang, blev almindeligen, og af de fleste oplyste Mænd, anseet som nødvendig i en monarkisk Stat. En *Bernstorff* skulde see denne i hint ulykkelige Land saa store og talrige Orden omstyrte, see de uskyldige med de skyldige, de sindige med de ubesindige, de meget ærværdige med de vanartede, alle at blive Offere for et forvildet Had, og

et misledet Folks forhaanende Grusomheder?

Var det mueligt, at en *Bernstorffs* ædle og blide Hierte ikke maatte lide? Var det mueligt, at han ikke skulde ønske, med den varmeste Deeltagelse ønske, at frelse disse mange tusinde ulykkelige? Men *Bernstorff* handlede ikke efter Drifter og Tilböieligheder, uden hvor de vare overeensstemmende med Moralitetens og Fornuftens strængeste Forskrifter, og disse forbød ham alle offentlige Handlinger, ved hvilke han havde kunnet virke til det Maal, han ønskede, fordi det ikke kunde skee uden at overtræde höiere Pligter.

Imidlertid var Fristelsen meget stor; men *Bernstorff* seirede i den haarde Kamp, imellem egen Tilböielighed, privat Retfærdighed og Statspligt. Jeg kan ikke afholde mig fra at igientage det

som en ypperlig og værdig Taler*) saa træffende har sagt i denne Anledning: at *Bernstorff* fornægtede Mennesket, for at blive sine Pligter, som redelig Statsborger, troe.

Dette Offer frelste Dannemark, og *Bernstorff* vandt den sande Æres uforgængelige Krone. Men endnu var i denne Sag megen Möie og Arbeide tilbage for vor *Bernstorff*. Til hiin store Daad behövedes hans Dyd og sieldne Gave, at forudsee Begivenhedernes Gang og Følger; nu behövedes den höieste Klogskab og et uforfærdet Mod.

Man vilde tvinge Dannemark til at fornægte sig den retfærdigste Frugt af sin Vindskibelighed og lykkelige Fred. Der blev forsögt et umenneskeligt, hidtil i Hi-

*) Professor Hegewisch i hans Tale over Greve *A. C. Bernstorff*, holden paa Universitetet i Kiel.

storien uhørt Middel, for at udrydde aldeles det Folk, man kaldte den fælles Fiende. Dette Folk, som sukkede under de tusindfoldede Ulykker af dets egne tyranniske Beherskeres blodtørstige og rovgierrige Voldsomheder, og hvis uundværligste Nödtörfter fortæredes af en grusom Borgerkrig i Landet, og af en uhyre udbredet Krig paa Grændserne, dette Folk vilde man endnu hiemsøge med Hungrens skrækkelige Elendigheder.

Engeland forkyndte, at det ikke vilde tilstæde Dannemark nogen Handel med det betrængte Frankerige; men *Bernstorffs* Retfærdighed og Mod vovede at giøre Grundsætninger giældende, som man ikke bluedes ved at tilsidesætte.

Den Frimodighed og Styrke, den mandige Veltalenhed, hvormed han forsvarede neutrale Magters Rettigheder, den

Klarhed, Jevnhed og Orden, hvormed han fremsatte sine Grunde, de ukunstlede og indlysende Retfærdigheds Grundsætninger, med hvilke de understøttedes, giøre dette hans bekiendte Svar til et uovertræffeligt Statskunstens Mesterværk.

Ogsaa vandt det hele Europas Bifald og Beundring, og befæstede i en høi Grad den Agtelse og Ærbødighed, man allerede forhen havde for dets Forfatters Retskaffenhed og Klogskab. Men den Belønning, som maatte være den ædle *Bernstorff* behageligere end alt dette, var den roliggiørende Bevidsthed, at have givet et stort Exempel, og viist Verden, at Retfærdighed og Sandhed, anvendte med Viisdom, ere stærkere end alle Vaaben.

Disse faa opregnede Træk og Handlinger, som ikke ere fremdragne af skiulte

Giemmer, men ligge aabenbar for Verdens Öine, ere meer end tilstrækkelige til at forsikre *Bernstorff* en berömmelig Udödelighed og Fædrelandets stedsevarende Taknemmelighed; thi hvo er den, som ikke veed, at vore Forbund og Pagter med Fremmede ere agtede, og at det var ham, som stiftede dem: at Dannemark ingen Fiender har, og at det var ham, som afvæbnede dem: at dets Flag vaier frit og æret paa alle Have, og at det var ham, som betryggede det: og endeligen, som en Følge af disse Velgierninger, at vi alle sidde i Fredens velgiørende Skygge, og at det var ham, som udbredte den over os og over Landet?

De gamle agtede höit og belönnede med Borgerkronen den Mand, som havde frelst en Medborgers Liv, hvad skyldte vi da *Bernstorff*, hvis Dyd og Klogskab

saa ofte afvendte Krigens Rædsler, og
frelste saa mange Tusinde.

Stor var *Bernstorff* som Menneske,
som Borger, som Statsmand; men ogsaa
Muserne føle et stort og smerteligt Tab
ved denne Ædles Död. Vel kan man
ikke lægge en *Bernstorffs* Fortienester af
Videnskaberne paa den Vægtskaal, som
bestemmer de egentligen saakaldte Lærdes
Værd, endskiönt hans Statsskrifter, naar
de endog betragtes som Idealer eller blot
videnskabelig Gienstand, vilde være nok
for at giøre ham fortient til et meget op-
höiet Sted blant de berömteste Viden-
skabs-Mænd.

Men en Mand, i *Bernstorffs* Stilling,
kan have andre, og uden Tvivl endnu
större Fortienester af Videnskaberne, end
den egentlige Skribent.

Jeg vil ikke tale om, at uagtet han ofte med alt for god Grund sukkede over den sørgelige Erfaring, som den ædle Sully allerede i sin Tid beklagede: at det, som et Aarhundrede vinder i Oplysning, sielden bliver til Fordeel for Sæderne, saa glædede det ham dog usigeligen, hver Gang han erfarede, at der var giort noget nyt Fremskridt paa Videnskabernes Bane. Og hans Kundskab i deres Rige var saa udbredt, at han med magelös Hastighed indsaae Værdien og Fordelen af enhver Opdagelse, enhver Forbedring, og kiendte Manglerne i ethvert Videnskabsfag. Ikke heller vil jeg tale om den Höiagtelse og Fortrolighed, han altid viste for sande og fortiente Videnskabsmænd; ikke ydmygede han dem ved at lade dem føle deres Afhængighed af hans Magt og Anseelse, eller ved at giøre Pomp med

den Yndest, han viste dem. Han ansaae dem som den udvalgte Deel af Folket, bestemt til det besværlige og ofte farlige Kald, at udbrede Kundskab og Oplysning. Han besad i høi Grad den uskatterlige Gave, at indlade sig i Undersøgelse med enhver Videnskabsmand i dennes særdeles Fag, at opmuntre til Arbeidsomhed og Anstrængelse, ved at giøre Sagen vigtig, og viise hvor meget han selv agtede den. Ogsaa min Erfaring bekræfter, at det er bogstaveligen sandt, hvad flere oplyste Mænd have sagt, at man aldrig forloed *Bernstorff* efter videnskabelig Samtale, uden at have lært noget.

Jeg behøver heller ikke at tale om hans Fortienester af dette Selskab. Hans varme deeltagende Medvirkning i vore Bestræbelser, hans Glæde, naar noget nyttigt blev udrettet til Oplysnings Frem-

me og Selskabets Hæder. Hvor ofte have de ikke oplivet og opmuntret os!

Det var *Bernstorffs* Værk, at dette Selskabs Virkekreds blev udvidet, ved at optage de philosophiske Videnskaber iblant dets övrige Formaal, og föröge den med en philosophisk Klasse, som Selskabet endnu skal ordne. Mærkeligt er dette, at *Bernstorff* med saa megen Deeltagelse yndede dette Forslag, paa en Tid, da han, saa vel som flere oplyste Mænd, fuldkommen fölte og bemærkede, at visse nyere Grundsætninger i Philosophien og dennes nærværende Tilstand vel havde en meget stor, men, som det synes, ikke overalt fordeelagtig Indflydelse paa Religion og Sædelighed, paa det borgerlige Selskabs Orden og Rolighed. Men det giver et Beviis mere paa den retfærdige Visdom, med hvilken denne sande store

Mand, ogsaa i dette Tilfælde, vidste at adskille Brug fra Misbrug, og ikke fordömte hiint for at hemme denne; et Beviis paa, hvor langt han var fra den Partiskhed og Eensidighed, som ikkun ere indskrænkede Sielses Eegenheder.

Men det som mere end alt kroner *Bernstorffs* mange og store Fortienester af Videnskabers og Oplysnings Venner, er ikke alene det, at han, mægtigen understøttet af vor Sandhed elskende Kronprinds, med al sin overtalende Indflydelses fulde Kraft har bidraget til, at forskaffe Fædrelandet det uskatterlige Fortrin frem for alle Europas Stater, at have uindskrænket Frihed til at yttre offentlig ved trykte Skrifter, enhver Tanke og Mening, som ikke fornærmer Sæderne eller den selskabelige Sikkerhed og Orden.

Men især dette viser *Bernstorff* som den sande Kundskabs og Oplysnings Befordrer, at da ogsaa denne Veldædigheds Lov, som i en Monarkisk Stat uden Tvivl er det stærkeste Baand imellem Regent og Folk, blev saa uværdigen misbrugt, at det skrækkede de redeligste, men mindre størmodige Oplysningens Velyndere og Befordrere, blev *Bernstorff*, som aldrig gik noget Skridt tilbage, fordi han aldrig gik noget fremad uden moment Overlæg, ogsaa heri urokkelig. Hans Klogskab, saae, at Oplysnings og Kundskabs Fremgang er uopløseligen bunden til Frihed i at meddele sine Tanker, og at den gaaer lige Skridt med denne. Han var selv for oplyst, til ikke at vide, at det er den af Sandselighed indskrænkede Fornufts uigienkaldelige Skiebne, at den skal gaae igiennem Vildfarelsers mørke

Afveie frem til Lys og Sandhed; at man ved at tilintetgiøre Mucligheden af Vildfarelse, om det var giörligt, vilde for evig tillukke Veien for Sandhed. Han beklagede og fölte dybt de skiendige Misbrug af denne Frihed, blant hvilke nogle endog rörtc ham personligen; men ogsaa dette gjorde ham ikke vaklende.

Han attraaede og önskede ivrigt, at Frihedens Misbrug maatte kunne hemmes, men han forkastede ethvert Middel, som kunde standse dens velgiörende Brug.

Han indsaae, at Overgangen fra Brug til Misbrug, var saa umærkelig, at de nöieste Grændser vare ubestemmelige imellem disse, og at man maatte lade det vare nok at straffe de Misbrug, som Lovene uden Tvetydighed kunde bestemme.

At en Mand, som forenede saa mange ypperlige Siels Egenskaber, som i saa mange Henseender var stor og havde gavnet meget, var saa almindeligen elsket, at man om ham kan med Sandhed sige det, som en meget berömt Taler har sagt om den ædle Daguesau, at hans Tidsalder paatog sig for ham Eftertidens Skikkelse, og erkjendte hans Værd, som om han ikke havde været mere til; dette er vel baade tröstende og opmuntrende, fordi det viser, at Dyd og sande Fortienester ikke altid miskjendes; men dette Tilfælde er tillige saa sjældent, at det næsten kunde synes, som det kastede en Skygge paa denne store Mands Minde. Det er Pligt at borttage denne eneste Skygge, ved at opsøge Aarsagerne til dette vor ædle *Bernstorffs* saa usædvanlige Held.

Disse Aarsager maae ikke søges i hans eget store og uskatterlige indvortes Værd; Verdens Erfaring modsiger dette. De maae søges i tilfældige udvortes Omstændigheder: I hans blide indtagende Væsen og værdige Anstand, i hans Embeds Beskaffenhed, at Følgerne af hans Handlinger havde mere Indflydelse paa Borgersamfundet i det Hele, end paa enkelte Klasser eller Individuer i Særdeleshed, hvor den enes Ønsker saa sielden opfyldes, uden at den anden troer sig fornærmet, og endeligen synes de at ligge i Naturen og Følgerne af hans vigtigste sidste Handlinger, hvis aabenbare og almeenfølte velgiørende Virkninger han oplevede, da de fulgte umiddelbar paa Handlingerne.

Disse vare uden Tvivl de egentlige og sande Aarsager til det sieldne Særsyn,

at Menneskeslægtens Velgiörer blev uden Modsigelse erkjendt og paaskjønnet af de Medlevende.

At hans Död*) udbredte Sorgens mørke Slør over Landet, og blev af alle følt med Veemods Smerte, som en almindelig Gienvordighed; denne hæderfulde Lön havde han tilfælles med flere store Mænd. Deres Död efterlader en Tomhed, som nedslaaer Sielene; vi føle med Gysen denne Tomhed!

Men vi fortröste os til Regentens Wisdom og Virksomhed, at han har fundet Middel til at opfylde den.

Bernstorffs Gud, og vor Gud, give dertil Velsignelse og Held!

*) Den 21. Junii 1797.

